

Körkép

Részletek az esztergomi szociális képzés tantervéből

Miként erről lapunk 1994/5. számában beszámoltunk, az esztergomi főiskola TEMPUS SWEEL (Social Work Education at European Level) nemzetközi projektjének egyik eredménye az európai felsőoktatási és szociális képzési normáknak is megfelelő tanterv kidolgozása volt. Az alábbiakban a tanterv néhány fontos fejezetéből mutatunk be részleteket.

I. Preambulum

A szociális munka és a szociálpedagógia olyan szakmai tevékenység, amely segít javítani, ill. helyreállítani az egyének, Családok, csoportok és közösségek élet- és működőképességét, valamint hozzájárul az ehhez szükséges erőforrások mobilizálásához. E tevékenység az ember és a komplex módon értelmezett környezete között fennálló viszony módosítására, javítására irányul. E tranzakció hozzájárul a szociális igazságossághoz, és az embert hozzásegíti a méltóságos és szabad élet lehetőségéhez.

A szociális munkás és szociálpedagógus olyan szakember, aki a szociális problémákkal küszködő emberekkel, csoportjaikkal, szervezeteivel, helyi közösségeivel foglalkozik; azokkal, akik az élet adta problémájukat időlegesen, vagy tartósan nem képesek megoldani; így az éhezőkkel, hajléktalanokkal, alkohol- és szenvedélybetegekkel, munkanélküliekkel, bűnözőkkel, krízishelyzetben lévőkkel és mindezek családjával, elhanyagolt, bántalmazott gyermekeivel, öregeivel, valamint vallási, etnikai és kisebbségi csoportokkal.

A szociális munkások/pedagógusok embereket támogatnak azzal acéllal, hogy a jelenlegi szükségleteik és képességeik között éppúgy egyensúlyt találjanak, mint környezetük és ennek lehetőségei, valamint követelményei között. A szociális szakember azon fáradozik, hogy egyrészt fejlődésre, beállítódásra és különböző viselkedésmódokra ösztönözze kliensét, erősítse, javítsa ezeket, valamint önállóvá és felelősségteljessé tegye életük megszervezésében. Másrészt feladata, hogy a kliens környezetében az életfeltételeket úgy szervezzék meg, hogy emberi egzisztenciájukat megtarthassák.

A szakember úgy dolgozik, hogy az egyén és a társadalom működésében javulást érjen el, s az egyén, amennyire csak lehet, a saját erejéből tudjon megbirkózni az élethelyzetekkel, így pl. a munkanélküli találjon megélhetési lehetőséget és megőrizze munkaképességét, minél kevesebb gyerek essen ki idő előtt a szervezett oktatás keretei közül, vagy kerüljön állami gondozásba.

A képesített szociális munkás és szociálpedagógus felvilágosítással, tanácsadással, különböző szolgáltatások, programok szervezésével, fejlesztésével hozzájárul a súlyosabb szociális gondok megelőzéséhez, érdemi támogatást, segítséget nyújt a bajban lévőknek. Közreműködik a rehabilitációban, a szociális jólét törvényesítésében, a különböző szociálpolitikai akciókban, lobbizásban, a veszélyeztetett csoportok hatalommal való felruházásában. Munkáját szakmai felelősséggel, a szakmai és etikai normáknak megfelelően végzi.

A képzés a helyi szociálpolitika által e társadalmi és egyéni problémák kezelésére létrehozott intézmények, szervezetek és programok számára biztosít szakembereket.

A felsőfokú szociális főiskola az adott régiókban képzési-szakmai-kutatási-módszertani központként működik, mint humán erőforrás, lehetőséget adva ezzel az ügy helyi szakembereinek bekapcsolódására.

A szakszerű segítés a választott önkormányzatok érdeke is; nevezetesen hogy a szociális alapellátást hatékonyan tudják szervezni. Ebben a gazdaságosság is megmutatkozik, hiszen pl. igen nagy összegbe kerül az állami gondozott gyerekek éves ellátása, míg a családi nevelés ennek töredékéért sokkal többet tud nyújtani minden tekintetben. Túl ezen, az adott települések hírnevét és az érte felelős emberek, vezetők hitelét növeli a szociális problémák értő kezelése.

II. A képzés kivitelezésének elvei

– A diákokat alapvetően a valós élet – szociális – problémáival történő szembenézésre, azok vállalására, ellentmondásainak, multidiszciplinaritásának felismerésére, valamint a problémakezelés különböző folyamataira, a problémák megoldásának elősegítésére, stratégiáira, módszereire, az együttműködésre, egyezkedésre, valamint a társadalmi fejlesztés lehetőségeinek tudására szükséges felkészíteni.

– Ennek érdekében a képzés folyamatában a tanítás (tanulás irányítása) és a diákok tanulása között az alábbiak szerint alakul organikus kapcsolat. Fejlődik szociális érzékenységük és adekvát integrált szociális szaktudásuk: ismereteik, képességeik-készségeik, gazdagodnak értékeik. Szembesülnek egymással vitatkozó elméletekkel, gyakorlatokkal, a különböző érdekek ütközésével, az elmélet-gyakorlat közötti vitával.

– A tudás legfőbb forrásai: a diákok saját élményei, közvetlen tapasztalataik, a médiák által nyújtott információk, a művészi alkotások értékei, a tanárok-diákok, diákok-diákok, tanárok-tanárok közötti együttes cselekvés és interakció a főiskolai tanórákon, tréningeken, egyéni konzultációkon és a szűkebb/tágabb környezetben: a terepen.

– A képzés során kiemelt szerepet kap a koncentrált ismeretek nyújtása a társadalomról, az emberről, a fejlesztésről, a rászorultak támogatásának, segítségének módjairól.

– A szociális problémák komplex mivoltából következően a képzés interdiszciplináris jellegű. A tanulás folyamatában az alapozó tudományok és szakterületek arányosan jelennek meg, megtartják viszonylagos önállóságukat, de felerősítik az érintkezés, a kapcsolódás lehetőségét. Az alapozó stúdiumokat idővel a valóságot bemutató, feltáró, elemző tömbök, komplex elméleti-gyakorlati projektek és a szakember mindennapi szükségleteihez és a társadalmi valósághoz igazodó, széles skálán mozgó alternatív-fakultatív stúdiumok rendszere váltják fel, végül integrációs kurzusok zárják le a képzési folyamatot. Mindezek magukba foglalják a képzés credit-rendszerű továbbfejlesztésének lehetőségét.

– A képzés folyamatában olyan transzferálható tudást szükséges kialakítani, mely különböző kliensrendszerekre, csoportokra, szervezetekre és intézményekre egyaránt adaptálható legyen.

– A képzés kapcsolatot tart a humán szféra más szakirányú (szociológus, pedagógus, jogász, egészségügyi, közgazdász, menedzser stb.) képzésekkel.

– A gyakorlatok egyrészt indukciós bázisok, másrészt a különböző szociális munkakészségek fejlesztésének terepei. Nem kész technológiák átadásáról van szó, hanem olyan gyakorlatokról, melyek eredményeképp a leendő kollégák képesek lesznek önállóan és kreatívan megoldani feladataikat, valamint társakkal team-ben dolgozni. A gyakorlatok

átszövik az egész képzési időszakot látogatások, közvetett és közvetlen munka fómájában. A közvetlen gyakorlatok sorában szerepel legalább egy kifejezetten gyakorlati munkával eltöltött félév és a képzés második részében a heti egy napos gyakorlat. Mindezekhez szervesülnek többszemponú esetelemzések, a szak jellegének megfelelő készség-képességfejlesztő tréningek.

– Mivel a szociális szakember egyik fő erőforrása saját önnön személyisége, ezért a képzés során a személyiség valamennyi összetevője egyaránt és arányosan fejlődik. A diák (mint leendő kolléga) teljes személyiségének értékei, tapasztalatai, aktuális fejlettségi állapota fontos tényezője a képzési folyamatnak.

– A diákok személyiségének, értékrendjének dinamikus, intenzív fejlesztése érdekében szükség van olyan tréningekre is, melyek az önbecsülésre, az elfogadásra, a kapcsolatépítésre, az együttműködésre való képességeket fejlesztik, hogy integritásérzettel, biztonsággal rendelkezzenek, hogy intellektuálisan és érzelmileg is megállják a helyüket, maguk is dolgoznak szakmai identitásuk kialakításán.

– A képzés épít a diákok korábbi szociális szakirányú munkavállalására, ezt a gyakorlatot és tudást méltányolja és kreditként beszámítja.

– A képzés során a diákok egyénileg kapcsolódnak be a képzési program különböző részelemeibe. A diákok érdeklődése, egyéni inspirációi legalább olyan lényegesek, mint tanáraiké és gyakorlatvezetőiké. Következésképp a képzés a diákokat hozzásegíti még a főiskolán és a gyakorlatokon eljutni arra a szintre, hogy meghatározzák és egyénileg eldöntsék önmaguk számára a lényeges és fontos képzési tartalmakat. A tanárok aktivitása e tekintetben döntően a főiskolán belüli és kívüli alternatív választási lehetőségek biztosításában, menedzselésében nyilvánul meg.

– A képzési folyamatra jellemző a kooperáció, a kölcsönös függés; a konfliktus és annak feloldása a munka természetes velejárója. A tanárok, tereptanárok és a diákok közös döntései egyaránt kiterjednek célokra, tevékenységekre, módszerekre, értékelési szempontokra.

– A képzés egészére jellemző a programok, tevékenységek folyamatos értékelése és megújítása. A diákok értékelésének alapvető szempontja az önmagukhoz mért fejlődésük. A diákok jelentős mértékben kontrollálják az őket érintő döntéseket és döntéshozókat, az egész képzési folyamatot, tanáraikat.

– Maga a képzés a kimeneti ponton sem tekinthető befejezettnek, lezártnak. Ezért valamint a majdani munka folyamatában történő várható kiégés megelőzése miatt igen lényeges a diákok önfejlesztés, továbbképzés, tudás megújítás iránti igényének felkeltése, innovációs képességük fejlesztése. Követelmény a végzéstől, hogy képes legyen program szerint és önállóan képzést folytatni, ill. hogy tudjon időt és forrásokat mobilizálni képzettségének fejlesztésére.

A) Értékek

A gyakorlatban szükséges szakmai minőség eléréséhez a szakképesítést célul tűzőknek szakmai alapértékekkel kell rendelkezniük.

Meg kell érteniük, el kell fogadniuk és képviselniük kell, hogy:

1. minden embernek egyenlő hozzáférést kell biztosítani a szociális erőforrásokhoz, lehetőségekhez, szolgáltatásokhoz, hogy egészséges körülmények között, biztonságban fejlődjék-növekedjék, hogy távlatosan megvalósíthassa törekvéseit, hogy megbirkózzon nehézségeivel;

2. a kliens (és a szociális szakember is) a segítő környezet része – adott esetben ennek átalakításával –, az adott szociokulturális tényezőket figyelembe véve tud fejlődni;

3. a kliens és a szociális szakember kapcsolata egyéni értékekre és méltóságra épül, úgymint:

- a kliens mint individuum és teljes személyiség törekszik a fejlődésre,
- a kliens kifejezhesse érzéseit, szabad akaratát, önrendelkezését, jogait,
- a klienst saját magát és tapasztalati világának jelentőségét, egyedüliségét megértően, együttérzően fogadják el,
- a klienst nehézségeiért se meg, se el ne ítélik,
- a klienssel kapcsolatos bizalmas információk teljes titoktartása;

4. a szociális szakember a szociális munkások szakmai-etikai kódexe és adott, önmaga által választott szociális munkaelmélet szellemében tevékenykedik.

B) Ismeretek

Az oklevél megszerzését célul tűzőknek széleskörű ismeretekkel kell rendelkezniük. Ismerniük kell:

1. A szociális segítségnyújtás legáltalánosabb összefüggéseit:

- az ember biológiai és pszichés fejlődésének, szocializációjának főbb összetevőit, mozgatóit, törvényszerűségeit, elméleteit,
- az ember és környezete közötti jelenségeket, törvényszerűségeket, kölcsönhatásokat, függőségi viszonyokat, kommunikációt;
- általában a társadalmak, konkrétan a magyar társadalom fejlődését, struktúráját, működését és ezek törvényszerűségeit, elméleteit;
- a társadalom, a gazdaság, a politika, az oktatás (művelődés) alapvető összefüggéseit;
- a makro- és mikrotársadalom ellentmondását, a társadalmi problémahelyzeteket, az esélyegyenlőségek, a hátrányos és veszélyeztetett helyzetek kialakulásának okait; a diszkrimináció mechanizmusait;
- a főbb szociálpolitikai irányzatokat, a magyar szociálpolitikai, jogi, egészségügyi ellátó rendszerek működését, a különböző helyzetben lévő társadalmi rétegek szükségleteinek kielégítési módját;
- a szociális munka/szociálpedagógia jellemző vonásait, összefüggéseit, folyamatát, értékeit, elméleteit, rendszerszemléletű megközelítését, a lehetséges szakmai szerepeket;
- a szociális szaktevékenységben megnyilvánuló csapatmunka lényegét.

2. A konkrét gyakorlati terület összefüggéseit:

- a fejlődés, szocializáció összetevőit, mozgatóit, törvényszerűségeit;
- az egyes kliens személyek és csoportok tevékenységének, életének, életmódjának sajátosságait, kommunikációját, viszonyrendszerét, törvényszerűségeit;
- az adott kliensek és csoportjaik alapvető szükségleteit, az ezek kielégítését segítő és akadályozó, veszélyeztető tényezőket; a makro és mikrotársadalom ellentmondásainak hatását a családon belüli és azon kívüli fejlődésre;
- a kliensek és csoportjaik fejlődését, szocializációját elősegítő szociálpolitikai, jogi, pedagógiai, pszichológiai, egészségügyi kereteket, rendszereket, eszközöket;
- a különböző szociális helyzetű személyek és csoportjaik, valamint közvetlen családjaik számára nyújtható segítség lehetőségeit; úgymint a prevenciót, a

krízisintervenciót, a rehabilitációt; a szabadidő(rekreáció) irányítás lényegét, lehetőségeit, hatékony módszereit és eszközeit.

3. *A szociális segítségnyújtás intézményeit:*

- a kliensek és csoportjaik életével, tevékenységével kapcsolatos intézmények (szervezetek) világát; rendszerét, az egyes intézmények (szervezetek) funkcióit, politikáját, erőforrásait, struktúráját, működését, az ott dolgozó szakemberek munkamegosztását, vezetését, kapcsolatait;
- az egyes intézmények működésével kapcsolatos szociálpolitikai, jogi, oktatáspolitikai, egészségügyi összefüggéseket.

4. *A konkrét kliensrendszer összefüggéseit:*

- az egyénnel, csoporttal, családdal, közösséggel folytatott tevékenység sajátosságait;
- a kliensrendszer megismerését szolgáló információgyűjtés, -feldolgozás és rendszerezés, valamint a korszerű adatkezelés módszereit és eszközeit.

5. *a konkrét interakciók sajátosságait:*

- az interakciók okait, előzményeit, elővételezett eredményeit;
- a segítségnyújtás során alkalmazható formák, módszerek (interjúk, ülések, találkozók, beszélgetések stb.), eszközök előnyeit;
- a segítségnyújtási folyamatok menedzselésének lényegét; a tervezést, a kivitelezést és ellenőrzési-értékelést;
- mindezek szociálpolitikai, jogi, pszichológiai és egészségügyi összefüggéseit.

C) Képességek (készségek)

A szakképzést célul tűzőknek bizonyítaniuk kell, hogy

1. *a közvetlen gyakorlat területén képesek:*

- a szociális munka/pedagógia különböző elméleti ismereteinek, elveinek, értékeinek, eszközrendszerének, korábbi élményeinek, tapasztalatainak, valamint az adott kliensrendszer és a megoldandó probléma sajátosságainak integrálására;
- az adott kliens, ill. csoport életének, tevékenységének, viszonyrendszerének megfigyelésére, elemzésére, dokumentálására;
- a klienssel és csoportjaival, valamint más segítő partnerekkel (pszichológus, pedagógus, szülők, orvos, jogász, szociálpolitikus stb.) adekvát kommunikációra, interakcióra, együttműködésre;
- a kliens fókuszából közelítve a problémákat rendszerbe és egységben kezelve alternatív prevenciók, krízisintervenciók, rehabilitációs programok, szolgáltatások menedzselésére (a tervezésre, a célkitűzésre, kontrollálásra, a döntésre, a stratégiaválasztásra és módosításra, a kritikai elemzésre, az értékelésre stb.) és saját munkájának szervezésére; a nem verbális információk kezelésére;
- adott eset végig vitelére, a kliens (csoport) kielégítetlen szükségleteinek, vágyainak, a fejlődést nehezítő, veszélyeztető tényezők felderítésére, a problémák azonosítására, elemzésére, a beavatkozásra és a kilépésre;
- szociocsoport létrehozására, működtetésért, vezetésére, a vezetésben való együttműködésre;

- a klienseket és más segítőköt bevonva szervezni, animálni a kliensek és különböző csoportjaik szabadidős, rekreációs programjait;
- segítséget nyújtani az iskolai, munkahelyi beilleszkedésben, a társas viszonyok fejlesztésében, a konfliktusok kezelésében;
- fejleszteni a kliensek döntéshozó, problémamegoldó, önszervező, változásokat elősegítő stb. képességeit;
- az adott helyi közösség kielégítetlen szükségleteinek megláttatására, az érdekeket artikuláló önszerveződő kezdeményezések támogatására, menedzselésére;
- szaktanácsot nyújtani a klienseknek és másoknak a szociális különbségek, hátrányok és következményeik mérséklésében, s a klienseket is távlatosan alkalmassá tenni a további problémák megoldásának segítése érdekében;

2. az erőforrások használata terén képesek:

- önnön személyiségük tudatos használatára;
- a kliensek és csoportjaik szükségleteinek összekapcsolására a problematikus élethelyzet megelőzését, javítását, a biztonságos-egészséges fejlődést szolgáló állami és társadalmi ellátó rendszerekkel, erőforrásokkal;
- a helyi szociális ellátó intézményekről szóló információk összegyűjtésére, továbbítására;
- a saját, a kliensek és csoportjaik, a családok és más erőforrások mobilizálására, a feltételek javításának elősegítésére; a szociális igazságossághoz való hozzájárulásra;
- a kompetenciahatárok ismeretében partneri kapcsolatok kialakítására, fejlesztésére, együttműködésre más szakemberekkel és a klienszt hozzásegíteni az adekvát szakmai segítséghez;

3. a közvetett gyakorlat terén képesek:

- a társadalmi megismerés sokoldalú eljárásainak alkalmazására, a korszerű adminisztrációs rendszerek és eszközök használatára;
- az adott helyi közösség struktúrájának, működésének, aktuális problémáinak, konfliktusainak, ellentmondásainak, szociális ellátó és oktatási, nevelési rendszerének komplex megismerésére;
- az embereket érintő helyi döntések előkészítésében való közreműködésre, a kliens-érdekek érvényesítésében;
- a kliens által szükségelt és a szolgáltatások közötti viszony elemzésére; a szolgáltatás korlátainak, a feltételek javításának, az újabb szolgáltatásigények felismerésére és felismertetésére;
- teamben, stábban, szociocsoportban dolgozni; egyéni/csoport szupervízió használatára;
- adatok, dokumentumok, rendszerek, programok elemzésére;
- megfigyeléseinek, tapasztalatainak, vizsgálatainak publikálására;
- szakmai szervezetekben való tevékenységre;
- reális önértékelésre, adekvát énközlésre, konstruktív véleménynyilvánításra és annak elfogadására, a gyakorlat tapasztalatainak kritikus alkalmazására, intellektuális nyitottságra, az új iránti fogékonyságra, empátiára, toleranciára, önalakításra és folyamatos önképzésre.

(budai)

///. A képzés struktúrája

Félév	Heti óraszám	Alapozó szakasz	Elmélyülés szakasza	Integráció szakasza
1.	27	Szociológia alapjai 3k, Közgazdasági alapok 3k, Bev. a jogba 3k, Pszichológia alapjai 3k, Tanulási technikák tréning 3gy, Bev. a szoc. stúdiumokba 3k, Computer használat 3gy	Nyelv 3gy, Készség és személy. fejlesztő tréning 3ai	
2.	27	Magyar társadalom fejlődése 3k, Politológia 3k, Bev. a társadalom- és szociálpolitikába 3k, Pedagógia 3k, Szociális kutatás módszertana 3gy,	Nyelv 3gy, Fejlődépszich. 3k, Készség és személy fejlesztő tréning 3ai Szociális munka módszertan I. 3gy	
	Nyár		Társadalomismereti gyakorlat 36 óra, gy	
3.	27	Társ. egészségügy/politika 3k	Nyelv 3gy, Családszociológ. 4sz., Szociális jog 3k, Társadalom- és szociálpolitika I. 3k, Szociálpszichológia 3sz, Szabadidő/média művészet pedag. 4gy, Szociális munka módszertan II. 3k, Szociális intézmény látogatás 1 gy	
4.	27		Nyelv 3gy, Család és gyermek.véd.jog 3sz, Társadalom és szociálpolitika II. 3sz., Humanisztikus pszichológia 3k, Gyermek eg.ügy 2k, Gyógypedagógia 3k, Szociális munka szakterülete I. 3gy, Szociális csoport gy. 4gy	Elméleti-gyakorlati projekt I. 3gy
	nyár	Önkéntes munka szociális szolgálatnál		

		vagy szabadidő projekt 60 óra gy		
	25	Társadalomfilozófia 3k	Nyelv 3gy, Pszichiátria 2k, Szoc.munka etika 2k, Szociális munka szakterülete II. 3k, Intézményi gyakorlat I. 6gy, Gyak. reflexiója 2ai	Elméleti-gyakorlati projekt II. 4k
	20		Nyelv 3gy, Szociális munka szakterülete III. 3sz	Intézményi gyakorlat II. 6gy Esetelemzés 4ai Integrációs szeminárium 4k
	20		Önkéntes munka szociális szolgálatnál 60 óra (nincs a kötelező óraszámában)	
7.	28 gyakorlati félév			Intézményi gyakorlat III. 24gy, Szupervízió I. 2ai, Szakdolgozati szem. és konz. 2ai
8.	16		Nyelv 4zv	Szoc.szakma idő- szerű kérdései 4ai, Munkába állító tréning 2ai, Szoc.admin-ban folytatott gyak. 4gy Szupervízió II. 2ai

Rövidítések jelentése: ai: aláírás, gy: gyakorlati jegy, k: kollokvium, sz: szigorlat, zv: záróvizsga

Megjegyzések:

- A képzés általános foglalkozási formája a 15-20 fős szemináriumi csoport.
- Kiscsoportban (8-10 fő) szerveződik: nyelvoktatás, tanulási technikák tréning, computerhasználat, készség- és személyiségfejlesztő tréning, szabadidő/média pedagógia, gyakorlati reflexiója, esetelemzés, szupervízió I, munkába állító tréning.
- Team-ben (4-5 fő) szerveződik: szociális intézménylátogatás, gyermeküdtetés, elméleti-gyakorlati projekt, szoció-csoportmunka, intézményi gyakorlat I.
- A szociális munka szakterülete I., II., III. a stúdium jellegének megfelelő keretben zajlik.
- Párban szerveződik: intézményi gyakorlat II.
- Egyénileg szerveződik: önkéntes munka, intézményi gyakorlat III., szociális adminisztrációban végzett gyakorlat, szupervízió II.
- A diákok az alábbi stúdiumokon választhatnak érdeklődésüknek, inspirációjuknak megfelelően:
- A szociális munka szakterülete I., II., III.
- Elméleti-gyakorlati projekt I. és II.
- Gyereküdtetés, tábor
- Önkéntes gyakorlat szociális szolgáltatásban

- Intézményi féléves szakmai gyakorlat III.
- Szociális adminisztrációban végzett gyakorlat.